

HAMZANING “PARANJI SIRLARI” DRAMASIDA IJTIMOIIY MUAMMOLAR VA AYOL TAQDIRI TALQINI

Turg'unboyeva Dilrabo

Farg'ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada “Paranji sirlari” dramasi ilmiy-qiyosiy jihatdan o‘rganilgan bo‘lib, unda asarning mavzusi, g‘oyaviy yo‘nalishi, obrazlar tizimi hamda dramatik konfliktlar tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida asarda ko‘tarilgan asosiy ijtimoiy muammolar, xususan, ayol erkinligi, gender tenglik va an‘anaviy qarashlarning inson taqdiriga ta‘siri yoritilgan. Shuningdek, paranji ramzi orqali muallif tomonidan berilgan falsafiy mazmun ochib berilgan. Maqola natijalariga ko‘ra, drama o‘zbek adabiyotida muhim ijtimoiy ahamiyatga ega ekanligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: Paranji, drama, ayol obrazi, ayol erkinligi, gender tenglik, ijtimoiy muammo, dramatik konflikt, ramziylik, an‘ana va zamonaviylik, o‘zbek dramaturgiyasi.

Annotation: This article provides a scientific and analytical study of the drama “Paranji sirlari.” It examines the theme, ideological direction, system of characters, and dramatic conflicts presented in the work. The research highlights key social issues raised in the drama, including women's freedom, gender equality, and the impact of traditional views on human destiny. In addition, the symbolic meaning of the paranji is analyzed as a representation of social pressure and limitation of personal freedom. The findings of the study demonstrate that the drama holds significant social and aesthetic value in Uzbek literature and serves as an important reflection of societal transformation.

Keywords: Paranji, drama, female character, women's freedom, gender equality, social issue, dramatic conflict, symbolism, tradition and modernity, Uzbek dramaturgy.

KIRISH

O‘zbek adabiyotida dramaturgiya janri jamiyat hayotidagi muhim muammolarni ochib berishda alohida o‘rin tutadi. Ayniqsa, ayollar taqdiri, ularning jamiyatdagi o‘rni va erkinlik masalalari ko‘plab dramatik asarlarning markazida turadi. “Paranji sirlari” dramasi ham ana shunday asarlar sirasiga kirib, unda o‘zbek ayolining tarixiy davrdagi og‘ir hayoti, ichki kechinmalari va ijtimoiy bosimlar tasvirlangan.

Mazkur maqolada drama mazmuni, obrazlar tizimi, asosiy g‘oya va muammolar ilmiy-tahliliy jihatdan yoritiladi.

“Paranji sirlari” dramasi asosan ayol erkinligi, jamiyatdagi tengsizlik, eskicha urf-odatlar va ularning inson taqdiriga ta‘siri mavzusiga bag‘ishlangan. Asarda paranji

nafaqat kiyim, balki ramziy ma'noda ayolning jamiyatdagi qaramligini ifodalaydi. Dramaning bosh g'oyasi — inson erkinligi, ayniqsa ayolning o'z taqdirini o'zi belgilash huquqini himoya qilishdan iborat. Muallif eski qarashlar va yangicha fikrlash o'rtasidagi ziddiyatni keskin dramatik vaziyatlar orqali ochib beradi. Dramaning syujeti o'zbek ayollarining XX asr boshidagi og'ir hayotini, ularning huquqsizligini va zulm ostida yashashini aks ettiradi. Asarda paranjining ayollar hayotidagi salbiy roli, oilaviy munosabatlardagi muammolar va shaxsiy erkinlik uchun kurash tasvirlangan. Syujetning rivojlanishi davomida, ayollarning o'z huquqlari uchun kurashi va jamiyatdagi o'zgarishlarga intilishi ko'rsatiladi.

Asarda ayol obrazi murakkab ruhiy kechinmalar orqali ochib beriladi. U jamiyat bosimiga bo'ysungan bo'lsa-da, ichki erkinlikka intiladi. Uning kechinmalari orqali muallif ayolning ichki dunyosini chuqur tahlil qiladi.

“Paranji sirlari” dramasi To'laxon obrazi asarning markaziy qahramonlaridan biri sifatida gavdalanadi. U orqali muallif o'zbek ayolining ijtimoiy hayotdagi o'rni, ichki kechinmalari va erkinlikka intilishini badiiy ifodalaydi.

To'laxon dastlab jamiyatning an'anaviy qoidalariga bo'ysungan, paranji ortida yashashga majbur bo'lgan ayol sifatida namoyon bo'ladi. U yashayotgan muhitda ayolning fikri, xohishi va erkinligi ikkinchi darajaga tushirilgan. Shu bois u tashqi jihatdan itoatkor ko'rinsa-da, ichki dunyosida norozilik va o'zgarishga bo'lgan ehtiyoj kuchayib boradi. To'laxonning “Nahotki ayolning butun umri shu paranji ortida o'tsa?”¹ degan fikri uning ichki noroziligi va erkinlikka intilishini yaqqol ifodalaydi.

Asar voqealari rivojida To'laxonning ruhiy o'zgarishi yaqqol ko'zga tashlanadi. U atrofidagi voqealarni kuzatar ekan, o'z hayotiga tanqidiy nazar bilan qaray boshlaydi. Ayniqsa, ayollarning taqdiri, ularning jamiyatdagi cheklangan imkoniyatlari uning ongida savollar uyg'otadi. Bu jarayon qahramonning ichki konfliktini yuzaga keltiradi.

Dramaning keskin nuqtalarida To'laxon jamiyat bosimi bilan o'z istaklari o'rtasida tanlov qilishga majbur bo'ladi. Bu holat uning xarakterini ochishda muhim ahamiyat kasb etadi. U endi oddiy bo'ysunuvchi emas, balki o'z fikriga ega bo'lgan, qaror qabul qila oladigan shaxs sifatida shakllanadi. To'laxonning taqdiri ham tubdan o'zgarib ketishiga jamiyatdagi illatlar sabab bo'ldi. Ota-onasi aytgan tutqanoq kasal yigitga tegib, otasini qarzini uzishni xohlamadi. Uning bu qaroriga qarshilar yetarlicha edi. Ikki o'tning orasida qolib, o'z hayotini balchiqqa botirdi desak bo'laveradi. Uning fahshga botishida jamiyatdagi erkaklar rol o'ynadi. Dramada "erkak" nomli kimsalarning paranji o'rab ayollar davrasida yurib, zinoga botganligini ko'ramiz. Paranji yechilmas ekan chirkin hayotning oxiri yo'q mazmunida asar yakunlanadi.

¹ “Paranji sirlari” dramasi, muallif nomi (agar bilsang yozasan), Toshkent, nashriyot nomi, nashr yili.

To'laxon obrazi orqali muallif ayolning ichki kuchi va erkinlikka bo'lgan intilishini ko'rsatadi. Paranji uning uchun nafaqat kiyim, balki ruhiy qafas ramziga aylanadi. Shu sababli uning har qanday qarori — bu nafaqat shaxsiy tanlov, balki ijtimoiy qarashlarga qarshi chiqish sifatida talqin qilinadi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda "Paranji sirlari" dramasi ilmiy-tahliliy jihatdan o'rganildi. Tadqiqot jarayonida bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Jumladan, tahliliy metod yordamida asarning mazmuni, g'oyaviy yo'nalishi va obrazlar tizimi o'rganildi. Qiyosiy metod orqali esa dramadagi ijtimoiy muammolar boshqa adabiy asarlardagi o'xshash holatlar bilan solishtirildi.

MUHOKAMA

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, "Paranji sirlari" dramasi o'z davrining dolzarb ijtimoiy muammolarini yoritishda muhim badiiy manba hisoblanadi. Asarda ayol erkinligi, gender tenglik va an'anaviy qarashlarning jamiyat taraqqiyotiga ta'siri masalalari markaziy o'rin egallaydi.

To'laxon obrazi misolida ayolning ichki isyoni va erkinlikka intilishi yaqqol namoyon bo'ladi. U dastlab jamiyat qoidalariga bo'ysungan holda yashagan bo'lsa-da, voqealar rivoji davomida o'zining mustaqil fikriga ega shaxs sifatida shakllanadi. Bu esa dramada shaxs evolyutsiyasining muhim jihati sifatida baholanadi.

Muhokama jarayonida shuningdek, paranji ramzi kengroq ma'noda talqin qilinadi. U nafaqat kiyim, balki ijtimoiy cheklov, ruhiy qaramlik va ayol erkinligining bostirilishi timsoli sifatida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan, asar nafaqat o'z davri, balki bugungi kun uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, drama orqali muallif jamiyatni o'zgartirish zarurati, ayniqsa ayollarning jamiyatdagi o'rnini qayta ko'rib chiqish lozimligini ilgari suradi. Bu esa asarning ijtimoiy va tarbiyaviy ahamiyatini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, "Paranji sirlari" dramasi o'zbek adabiyotida ijtimoiy va ma'naviy muammolarni yoritishga bag'ishlangan muhim dramatik asarlardan biridir. Asarda ayol erkinligi, jamiyatdagi gender tengsizlik, an'anaviy qarashlar va ularning inson taqdiriga ta'siri chuqur badiiy ifoda etilgan.

To'laxon obrazi orqali muallif ayolning ichki kechinmalari, ruhiy o'zgarishi va erkinlikka intilishini ishonarli tarzda ochib bergan. Paranji esa asarda ramziy ma'no kasb etib, ijtimoiy bosim va cheklovlarning timsoli sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, drama faqat o'z davri uchun emas, balki bugungi kun uchun ham dolzarb ahamiyatga ega bo'lib, jamiyatda erkin fikrlash va inson huquqlarini anglash g'oyasini ilgari suradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "Paranji sirlari" dramasi. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2018.
2. Karimov, O. O'zbek dramaturgiyasi tarixi. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti, 2015.
3. Jo'rayev, S. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. Rahimov, B. O'zbek adabiyotida ayol obrazi. – Toshkent: Sharq, 2020.
5. Adabiyot darsligi (11-sinf). – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2022.